

MILITARISME I CRISI AMBIENTAL. UNA REFLEXIÓ NECESSÀRIA

Coordinació: Chloé Meulewaeter · Pere Brunet
Autoria: Gemma Amorós · Xavier Bohigas · Teresa de Fortuny
Anna Montull · Albert Orta Mascaró · Pere Ortega
Ainhoa Ruiz Benedicto · Quique Sánchez Ochoa

RESUM EXECUTIU

La crisi ambiental, que inclou un gran nombre de fenòmens interrelacionats a nivell planetari, serà el gran problema global del segle XXI. Durant dècades, i guiats per l'absurd mite del creixement il·limitat que alguns defensen, hem arribat a superar la capacitat de generar recursos de la Terra, hem trencat els equilibris ecològics i ens hem anat acostant a un múltiple punt de no retorn que, si el creuem, ens eliminarà com a espècie. Sabem que l'escalfament planetari s'ha descontrolat, veiem que la depredació de recursos naturals avança sense cap mena de regulació, ens sorprenen noves pandèmies, però alguns, i sobretot els centres de poder i les grans corporacions, continuen prioritant el benefici econòmic a curt termini i per a uns pocs per davant del benestar de la majoria de les persones i la sostenibilitat del planeta. Sabem que l'activitat humana facilita les pandèmies, perquè la desforestació i la pèrdua de biodiversitat (extinció d'espècies per causes antropogèniques) afavoreixen el salt dels patògens des dels animals a les persones, a més de contribuir a l'escalfament global i a la crisi climàtica. Però la temperatura global continua pujant i la mitjana anual d'hectàrees desforestades supera els 26 milions, amb efectes demostrats sobre l'escalfament i sobre la propagació de nous virus i epidèmies. Hi ha crisis ràpides i imprevisibles, com les pandèmies globals, que coexisteixen amb la climàtica, lenta i quasi imperceptible però que pot tenir efectes devastadors per als nostres descendents. L'actual crisi ambiental pot fàcilment convertir-se en un complet col·lapse planetari.

Segons un recent informe de l'IPBES,¹ desenvolupat per 150 experts internacionals ajudats per 350 autors col·laboradors i elaborat a partir de l'anàlisi de més de 15.000 publicacions científiques i de l'estudi dels coneixements locals i indígenes, el canvi climàtic és un impulsor directe que exacerba cada vegada més els efectes d'altres impulsors sobre la naturalesa i el benestar humà:

En mitjana, al voltant del 25% de les espècies de grups d'animals i plantes avaluats estan amenaçades, de manera que al voltant d'un milió d'espècies ja estan en perill d'extinció, moltes en pocs decennis, llevat que s'adoptin mesures per reduir la intensitat dels factors impulsors de la pèrdua de diversitat biològica. Si no s'adopten mesures, hi haurà una major acceleració del ritme d'extinció d'espècies a tot el món, extinció que ara ja és desenes, quan no centenars de vegades superior a la mitjana dels últims deu milions d'anys".

L'informe continua explicant que "les actuals tendències negatives de la diversitat biològica i els ecosistemes soscavaran els avenços en el 80% (35 de 44) dels objectius específics dels Objectius de Desenvolupament Sostenible de Nacions Unides relacionats amb la pobresa, la fam, la salut, l'aigua, les ciutats, el clima, els oceans i les terres".

1. IPBES (2020): "Informe de la Evaluación Mundial sobre la Diversidad Biológica y los Servicios de los Ecosistemas", Manuela Carneiro da Cunha, Georgina M. Mace y Harold Mooney, Eds. Disponible a: https://ipbes.net/sites/default/files/2020-02/ipbes_global_assessment_report_summary_for_policymakers_es.pdf

Però no es pot parlar de crisi ambiental sense tenir en compte la despesa militar i el militarisme. Perquè, com ha demostrat la pandèmia del Covid'2019, ni el discurs securitari basat en el concepte de seguretat nacional ni les seves solucions militaritzades serveixen per a resoldre els grans problemes que té i tindrà la humanitat, atès que la crisi ambiental és essencialment global mentre que les solucions securitàries, pensades per a defensar les fronteres dels estats-nació, són inútils en aquests reptes transfronterers.

Necessitem menys soldats, menys avions i armes, i en canvi necessitem més metges, més hospitals, energia verda i solucions per a cobrir les necessitats i garantir els drets de totes les persones. Durant dècades ens hem equivocat establint les nostres prioritats. És moment de plantejar-nos que la despesa militar ha absorbit una gran quantitat de recursos públics tot proporcionant una falsa noció de seguretat que no té res a veure amb les necessitats de la majoria de la població i amb els drets a la salut, a l'educació, a la justícia energètica, a l'habitatge i a la qualitat de vida, que requeririen solucions sostenibles i respectuoses amb el medi ambient. I és moment de constatar que el sistema militar és, a més, un dels grans contribuents a les emissions i a l'escalfament global. Calen solucions constructives per a les persones i el planeta, no "solucions" destructives basades en la imposició, la retallada de drets, la violència i els conflictes armats. És moment, per tant, de reivindicar un canvi de prioritats i un transvasament de recursos, traspasant fons pressupostaris militars a partides que permetin construir nous sistemes de seguretat que serveixin per a totes les persones.

ELS PRINCIPALS RESULTATS D'AQUEST INFORME SÓN:

EN RELACIÓ AMB ELS PRIVILEGIS QUE S'ASSENTEN EN LA DEPRDACIÓ DE RECURSOS:

- El conjunt dels principals països exportadors d'armes representa el 35,48% de la població mundial, concentra el 82% de la despesa militar global i és responsable de les dues terceres parts de les emissions mundials de CO2.
- Aquests països generen el 67,1% de les emissions mundials de CO2 que causen l'escalfament planetari i concentren els centres de poder que controlen de manera efectiva més de 63.000 corporacions transnacionals.
- La Xina, Regne Unit, Espanya, Israel, Itàlia, Països Baixos, Corea del Sud, Ucraïna, Suïssa, Turquia, Suècia, Canadà, Noruega, els Emirats Àrabs, Txèquia, Bielorússia, Austràlia, Aràbia Saudita i Japó, sumen poc més de un terç de la població mundial (el 35,48%), però fabriquen i exporten pràcticament totes les armes que es fan al món, armes que acaben activant conflictes i matant persones sobretot en els països més afectats pel canvi climàtic.

EN RELACIÓ AMB EL SISTEMA DOMINANT, EL PODER MILITARISTA I ELS CONFLICTES ARMATS:

- La degradació mediambiental condueix a una escassetat de recursos que genera majors enfrontaments entre grups de població, de manera que s'augmenta el possible esclat de conflictes armats.
- La inclusió del canvi climàtic com un factor rellevant en els plans estratègics de l'OTAN és un indicador de la militarització del clima, mostrant que és una oportunitat per a la justificació d'augment de la despesa militar, de l'estratègia de dissuasió nuclear, i de les operacions militars dels aliats.
- Recents documents de polítiques de seguretat, tant a Espanya, com als Estats Units, a la Unió Europea i a l'OTAN, apunten al canvi climàtic com a element rellevant de seguretat, com "potenciador de risc" o "multiplicador d'amenaçes". Però enfocar el canvi climàtic com una qüestió de seguretat comporta un risc: la militarització.
- El concepte de guerres climàtiques eludeix la responsabilitat humana en les guerres en alegar que la causa d'aquests conflictes es troba en factors climàtics incontrolables.
- Els 11 països que estan considerats amb major risc de crisis humanitàries i desastres naturals a nivell mundial són Somàlia, República Centreafricana, Sudan del Sud, l'Afganistan, la República Democràtica de Congo, el Txad, Iemen, Níger, Burundi, Camerun i Burkina Faso. Tots ells es troben immersos actualment en conflictes armats.

EN RELACIÓ AMB LES EMISSIONS I DANYS MEDIAMBIENTALS PROPIS DE L'ESTAMENT MILITAR:

- La degradació ecològica és inherent als processos de militarització. Es preveu que a mesura que augmentin les despeses militars, els impactes mediambientals militars seran cada vegada més grans.
- Totes les etapes del cicle econòmic militar es relacionen amb danys específics al medi ambient, des del consum d'energia i recursos necessaris per a l'activitat militar habitual, els assajos i la producció d'armes així com el seu transport, fins la reconstrucció post-conflicte i fins la contaminació provocada per els residus tòxics i la desforestació, pèrdua d'hàbitat i d'ecosistemes conseqüència de la militarització i dels conflictes armats.
- Les fonts d'emissió de gasos amb efecte hivernacles més rellevants vinculades al sector militar són les emissions de les instal·lacions i d'activitats militars no directament relacionades amb la guerra, les emissions relacionades amb la guerra en operacions de contingència a l'estranger, les emissions de la indústria militar, i les emissions generades per atacs i a objectius petrolers.

- Les emissions de CO2 dels exèrcits de tot el món s'estima entre un 5 i 6% del total d'emissions de carboni.
- La despesa militar dels EUA és la més gran del món. L'any 2019 va ser de 732.000 milions de dòlars, és a dir el 38% de la despesa militar mundial i més del doble de la suma de les despeses militars de Rússia (65.100 milions de dòlars) i de la Xina (261.000 milions de dòlars). EUA disposen de la major maquinària de guerra del món. Les forces armades dels EUA consumeixen més petroli i emeten més GEH que la majoria dels països de mida mitjana.
- Si el departament de defensa dels EUA fos un estat, seria el 47è major emissor de gasos d'efecte hivernacle GEH del món. L'activitat militar dels EUA va ser la responsable de l'emissió de 212 milions de tones de CO2e durant l'any 2017. Aquestes emissions són gairebé el doble de les emissions de Bèlgica (114 milions de tones) o la meitat de les de França (471 milions) durant el mateix any.

EN RELACIÓ AMB LA VULNERACIÓ DE DRETS DE LES PERSONES:

- A les principals rutes migratòries utilitzades per les persones que fugen de les crisis climàtiques hi ha murs militaritzats. Això implica que les persones desplaçades per qüestions ambientals s'hauran d'enfrontar a la violència militaritzada dels murs, i hauran de canviar i allargar la seva ruta per arribar a possibles països d'acollida, amb els riscos i els costos que això implica.
- S'estima que els desplaçaments forçats per causes climàtiques superaran els 200 milions de persones el 2050.
- Dels deu països més afectats per la crisi ambiental en 2018, quatre d'ells (Japó, Alemanya, Índia i Canadà) es troben també en el rànquing dels 15 països més contaminants en emissions de carboni en el mateix any. I en el rànquing d'aquests 15 països més contaminants, 4 d'ells (Estats Units, Índia, Aràbia Saudita i Sud-àfrica) han construït murs que interfereixen en les rutes migratòries de les persones desplaçades per qüestions ambientals.
- Les persones defensores dels drets humans mediambientals tenen tres vegades més probabilitat de patir violència i coacció en relació a altres persones defensores de drets humans.
- Del total d'assassinats de persones defensores dels drets humans registrats a nivell mundial el 2018 (321 morts), el 77% eren DHA, majoritàriament vinculades a conflictes derivats de l'activitat d'indústries extractives i de macro-projectes que comptaven amb el suport dels Estats.
- L'any 2018 es van assassinar 164 activistes defensors dels drets humans mediambientals, que protestaven principalment contra la indústria extractivista, la indústria minera, les preses, l'explotació forestal i l'agroindústria.

- Amèrica llatina i Àsia-Pacífic són les regions que compten amb el major nombre d'assassinats de persones defensores, i els grups indígenes són les principals víctimes d'aquests assassinats.

EN RELACIÓ AMB LA NECESSÀRIA TRANSICIÓ ECOLÒGICA DES D'UNA PERSPECTIVA DE PAU:

- La transició ecològica passa necessàriament per processos de desarmament i desmilitarització: reducció de la despesa militar mundial, conversió de la indústria armamentista a indústria d'energies renovables, i desmantellament de l'arsenal nuclear.
- Cal treballar la pau des d'un enfocament de pau mediambiental, és a dir, abordar la crisi ambiental des de l'estudi de les violències (directes, estructurals i culturals) comeses sobre la naturalesa.
- En un context de transformació de el clima, la seguretat serà impossible sense una justícia climàtica. En aquest sentit, les propostes per a una transició ecològica han d'incorporar necessàriament un estudi rigorós de l'actual despesa militar, de la producció i comerç d'armes, i de les prioritats per redistribuir les despeses pressupostàries dels països, per tal de passar d'enfocaments basats en el concepte de seguretat nacional militar a un enfocament basat en les necessitats i els drets socials de totes les persones.
- De la mateixa manera que la seguretat a llarg termini no pot existir sense justícia social, cal posar la seguretat humana al centre. La solució a la crisi ambiental passa per la desmilitarització i desarmament internacionals.

En aquest context, creiem que és necessari apostar per una ètica centrada en totes les persones i el planeta, superant aquest model patriarcal, capitalista i militarista que està destruint l'entorn i la vida de la gent, i començant a pensar en termes d'equilibri ecològic, de drets de totes les persones i en termes de cures. És essencial que tant la lluita contra la crisi ambiental com la transició ecològica incorporin i exigeixin la reducció de la despesa militar mundial i el transvasament d'aquests fons per al finançament de polítiques de seguretat per a la pau. En aquest sentit, és imprescindible canviar de paradigma de seguretat, i fer el pas de la seguretat militaritzada a la seguretat humana.

CONCLUSIONS

En els diferents capítols d'aquest treball s'ha intentat mostrar que el sistema capitalista que està causant l'escalfament global i la crisi mediambiental necessita l'organització militar per mantenir-se i créixer. Hem vist també que aquesta mateixa organització militar contribueix a la crisi mediambiental; i a més, s'ha constatat que el sistema capitalista preveu l'ús del poder militar per fer front als conflictes derivats de la crisi (lluita pels recursos escassos, moviments poblacionals per causes climàtiques...), tot i que difícilment un mateix agent pot ser part essencial de les causes i part de la solució.

El sistema militar és necessari per a mantenir el model d'explotació de recursos no renovables que són la causa de l'escalfament global i la crisi climàtica. I és per això que la lluita per reduir els impactes de la crisi ambiental i les propostes per a la transició ecològica han de comportar inevitablement el desarmament i la reducció de la despesa militar mundial, tot passant de l'actual seguretat militaritzada, que es basa en la violència, a la seguretat humana.

D'altra banda, la tasca de preparar als països més vulnerables al canvi climàtic per a reduir els impactes d'un clima descontrolat (pujada del nivell de la mar, condicions meteorològiques extremes, inundacions, pandèmies, etc.), tindria un cost anual de 0,18 bilions de dòlars, equivalents al 10% de la despesa militar mundial. Per tant, fins i tot una lleu reducció d'aquesta despesa permetria posar en marxa programes molt potents per mitigar a nivell mundial la crisi climàtica.

Per a revertir la crisi actual i el col·lapse mediambiental que s'acosta caldrà tornar als discursos solidaris capaços de liderar una transició energètica cap a una societat post-carboni. Hem d'avançar cap a societats més democràtiques i ecosocialistes, sustentades en els conceptes de llibertat, igualtat, fraternitat, consum responsable i respecte a la natura, per poder així salvaguardar la biosfera i l'espècie humana. El sistema econòmic actual ha explotat els recursos naturals sense tenir en compte la limitació d'aquests. Però la nova societat futura no pot continuar estant basada en un creixement indefinit com fins ara.

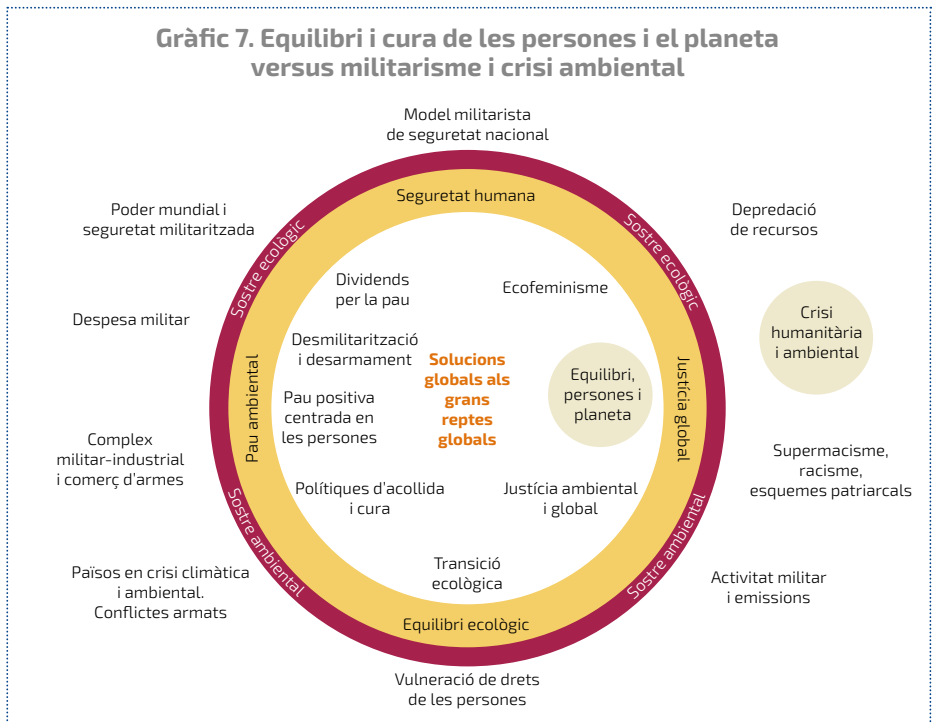
I és que, de la mateixa manera que la seguretat a llarg termini no pot existir sense justícia social, en un context de transformació del clima la seguretat serà impossible sense una justícia climàtica. Cal posar la seguretat humana en el centre, com a alternativa a la noció tradicional centrada en els estats, amb l'objectiu d'anar més enllà de les amenaces i estratègies de caire militar.

La pau mediambiental està destinada a protegir la natura considerant el planeta Terra com un sol sistema que uneix humanitat i natura. I la pau mediambiental pretén donar resposta al desafiament de la crisi climàtica i ambiental mitjançant la solució d'aquest conflicte global i planetari per mitjans pacífics. És una pau positiva centrada en les persones, en els seus drets i en la justícia social. És una pau que porta a actuar amb consciència global i d'espècie perquè els grans problemes del segle XXI són planetaris, no entenen de fronteres, i afecten totes les persones. El gran repte actual consisteix a trobar solucions globals que

respectin el planeta i la dignitat humana i que s'implementin amb actuacions a tots els nivells, global, regional i local. I a més, els països més contaminants han de tenir un paper rellevant a l'hora d'establir solucions a la crisi ambiental així com polítiques de reconeixement i acollida de les persones desplaçades per les crisis climàtiques, eliminant la violència que generen els murs fronterers.

El gràfic 7 intenta resumir, en base a l'explicat en els diferents apartats, la situació actual, mostrant també la necessària evolució cap a un sistema basat en la seguretat humana, l'equilibri ecològic, la justícia global i la pau ambiental:

El sostre ecològic de la humanitat en el planeta, indicat pel cercle fosc en el diagrama, es troba actualment sobrepassat per un sistema militarista que no entén ni de límits ni de dignitat de les persones ni de restriccions ecològiques i planetàries. És el sistema que ha creat la crisi humanitària i ambiental, i que, situant-se fora d'aquest cercle del sostre ecològic, defensa el discurs i el mite del creixement il·limitat. És el sistema basat en la seguretat nacional i la securitització, el del complex militar-industrial, el que manté la depredació de recursos, el que incrementa la despesa militar, el que manté l'activitat militar i genera la major part d'emissions de gasos d'efecte hivernacle. És el sistema basat en esquemes patriarcals i supremacistes que vulneren els drets de la gran majoria de persones del planeta i el màxim responsable de la crisi climàtica i ambiental i de molts conflictes armats a països del Sud Global. L'alternativa passa per

"entrar dins del cercle", posant l'èmfasi en la cura de les persones i el planeta amb un enfocament de seguretat humana i justícia global, per tal de trobar solucions globals als grans problemes actuals, tots globals: escalfament global, pandèmies, desigualtats, injustícia global, desertització, escassetat de recursos, manca de compliment dels objectius de desenvolupament sostenible. I la constatació és que el sistema de poder militaritzat que ha traspassat àmpliament els límits del sostre ecològic mentre ha anat escampant violència i conflictes armats, és impossible que pugui ser part de la solució que ens torni a entrar al cercle, perquè aquesta inclou polítiques d'acollida i cura de les persones.

L'anomenada seguretat nacional es basa en la defensa dels interessos, massa cops inconfessables, d'uns pocs: les elits. És una seguretat que necessita trencar els límits del sostre ecològic i de la dignitat i els drets de les persones, amb falsos discursos de creixement il·limitat. La seva eina, imprescindible, és el poder militar. D'altra banda, l'impacte de la guerra i de la preparació per a la guerra té evidents conseqüències mediambientals, encara que es trobin poc documentades. Tenint en compte els efectes que les respostes militars a la crisi mediambiental podrien tenir en el sentit d'empitjorar-la, és urgent investigar en profunditat el paper del sector militar des d'un enfocament de pau. Per tot això, les accions pel clima i el medi ambient han d'incloure en el seu discurs la responsabilitat del sector militar.

En aquest sentit, entenem que:

- Cal superar l'actual model patriarcal, capitalista, colonialista i militarista que ha aconseguit destruir l'entorn i la vida de la gent, començant a pensar en termes d'equilibri ecològic i de drets de totes les persones, en termes de pau positiva i de cura i en termes de reducció de la despesa militar mundial.
- Cal evitar que, en el discurs polític sobre seguretat, el paradigma de la seguretat humana quedi subordinat a l'imaginari geopolític i geoeconòmic convencional, on la preservació d'un ordre basat en els estats-nació i la defensa dels interessos de certes elits polítiques i econòmiques esdevenen els objectius prioritaris. De la mateixa manera que la seguretat a llarg termini no pot existir sense justícia social, en un context de crisi ambiental, la seguretat humana serà impossible sense una justícia climàtica que passi per reconèixer i assumir responsabilitats, distribuint els costos del canvi climàtic. Perquè la seguretat no té el mateix sentit per a la ciutadania de les societats del Nord global que per a la ciutadania dels països empobrits del Sud global. Tal com és entesa en els països enriquits, la seguretat té el sentit etnocèntric de preservar allò que entenen que els és propi enfront de les amenaces provinents d'altres àmbits, la majoria de les vegades provinents de l'exterior de la pròpia societat. Però aquesta és una suposada seguretat que no pot resoldre els problemes sistèmics de la crisi ambiental i que no posa com objectiu la cura i les necessitats bàsiques de les persones.²

2. La seguretat humana té com a objectiu les necessitats bàsiques de les persones, tal com va proposar Nacions Unides l'any 1994 en el seu informe de PNUD.

- Les propostes per a una transició ecològica que pretenguin evitar els efectes més extrems de la crisi ambiental i el consegüent col·lapse ecosocial han d'incorporar necessàriament un estudi rigorós de l'actual despesa militar i de les prioritats per a redistribuir les despeses pressupostàries dels països, per tal de passar d'enfocaments basats en el concepte de seguretat nacional militar a un enfocament basat en les necessitats i els drets socials de totes les persones. Les anàlisis sobre la crisi climàtica i ambiental han d'incorporar forçosament l'estudi de la seguretat nacional militaritzada, la despesa militar i la producció i comerç d'armes.
- La solució a la crisi ambiental passa per tant per processos exhaustius de desmilitarització i desarmament internacionals. Ja ho van dir la majoria de premis Nobel de ciències i 1.700 científics fa 28 anys:³ els recursos dedicats a la preparació i conducció de la guerra seran molt necessaris per a solucionar la crisi ambiental, i haurien de ser desviats cap a aquests nous reptes. Cal estar alerta, fent una lectura crítica de la realitat i pensant en alternatives possibles de transformació i mitigació de riscos que redueixin vulnerabilitats i incrementin la capacitat de resiliència dels territoris.
- Aquesta solució a la crisi ambiental ha de respectar els límits i l'equilibri ecològics. Cal construir el futur des del reconeixement de la nostra vulnerabilitat, fent de la vulnerabilitat una força i de les cures una necessitat. Caldrà enfocar la governança, tant global com a tots nivells, a la seguretat humana amb una visió ecològica, de pau i ecofeminista.
- Els països més contaminants han de tenir un paper rellevant a l'hora d'establir polítiques de reconeixement i acollida de les persones desplaçades per la crisi ambiental; d'altra banda, han d'establir polítiques de gestió fronterera que eliminin la violència generada pels murs fronterers. No és acceptable que l'espai fronterer es converteixi en escenari de violència, amb l'impacte que això suposa per als drets humans de les persones que són desplaçades per la força de casa seva per raons ambientals o per altres motius. D'altra banda, totes les persones defensores dels drets humans ambientals tenen dret a gaudir dels drets a la vida i a la integritat física.
- Les organitzacions de la societat civil tenen un paper essencial a l'hora de forçar un canvi de sistema que cal per a intentar resoldre la crisi ambiental, atès que no estan lligades als interessos dominants. Tal com van dir l'any

3. El novembre de 1992, al voltant de 1.700 científics del món, inclosa la majoria dels premis Nobel de ciències vius en aquell moment, van advertir la humanitat. Van dir que les activitats humanes causen danys que sovint són irreversibles al medi ambient i als recursos crítics, i que moltes de les nostres pràctiques actuals posen en greu risc el futur que desitgem per a la societat humana i la realitat vegetal i animal, de manera que poden acabar alterant el món viu. Van explicar que era molt urgent fer canvis fonamentals per evitar la col·lisió a què ens dirigíem. Van afirmar que les nacions desenvolupades són els contaminants més grans del món actual i van declarar que "l'èxit en aquest esforç mundial requerirà una gran reducció de la violència i la guerra. Els recursos dedicats ara a la preparació i conducció de la guerra, que ascendeixen a més d'un bilion de dòlars anuals, seran molt necessaris en les noves tasques i haurien de ser desviats cap a aquests nous reptes".

2017 un total de 15.372 científics de 184 països,⁴ l'activisme d'aquestes entitats és necessari per a fer que els polítics es vegin obligats a actuar fent el que cal fer per a resoldre l'actual crisi ambiental.

L'actual crisi ambiental requereix un canvi total de paradigma, desmilitaritzant i aprofitant els diners de la despesa militar amb una nova perspectiva que s'ha d'oposar al model neoliberal capitalista i que entenem que ha de ser antimilitarista, feminista i ecosocial.

4. L'any 2017, la revista científica *Bioscience* va publicar l'article amb més autors de tota la història. Va ser signat per 15.372 científics de 184 països. Amb la força d'aquestes 15 mil signatures, l'article analitza la tendència alarmant dels indicadors que han estat estudiant i assenyala que els humans han ignorat les primeres advertències dels científics (veure nota 1). Els autors publiquen un segon avís a la humanitat, dient que, amb el nostre consum desproporcionat i amb el nostre boig creixement demogràfic, no som sostenibles i posem en perill el nostre futur. I diuen que hi ha molts esforços generats per "organitzacions que provenen de la gent", que calen per a superar "l'actual tossuda oposició als canvis" i fer que els líders polítics "es vegin obligats a fer el que cal fer", segons evidència científica. Perquè, durant aquests 25 anys, l'experiència ens ha demostrat que empresaris i polítics influents es mouen sobre la base dels beneficis i els diners, sense tenir en compte les necessitats reals de les persones. Disponible a: <https://academic.oup.com/bioscience/article/67/12/1026/4605229> (Darrera consulta, 10 de novembre de 2020).

Llegir l'informe complet a:
<http://centredelas.org/publicacions/militarismeicrisiambiental/>

Amb el suport de: